

УДК 339.9:[330.341.1:330.322]

JEL classification: L26, F60, M16, A10

Ольга ШКУРУПІЙ

доктор економічних наук, професор, професор
кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин,
Полтавський державний аграрний
університет, Україна
E-mail: olga.sh0123@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5818-7651
<http://www.researcherid.com/rid/F-4923-2017>

Тетяна ДЕЙНЕКА

доктор економічних наук, професор, професор
кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин,
Полтавський державний аграрний
університет, Україна
E-mail: tetyanadeyneka888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8498-040X
<http://www.researcherid.com/rid/F-4916-2017>

Ірина ЗАГРЕБЕЛЬНА

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин,
Полтавський державний аграрний
університет, Україна
E-mail: iruna.zagrebelsna@pdaa.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8316-1656
<http://www.researcherid.com/rid/Q-7301-2016>

Ольга ДИВНИЧ

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин,
Полтавський державний аграрний
університет, Україна
E-mail: dyvnych.olga@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0290-4030
<http://www.researcherid.com/rid/Q-8146-2016>

© Ольга Шкурупій, Тетяна Дейнека,
Ірина Загребельна, Ольга Дивнич, 2022

Отримано: 09.01.2022 р.

Прорецензовано: 15.01.2022 р.

Рекомендовано до друку: 26.01.2022 р.

Опубліковано: 26.01.2022 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Ольга Шкурупій (Україна)
Тетяна Дейнека (Україна)
Ірина Загребельна (Україна)
Ольга Дивнич (Україна)

ЗМІНИ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩА ТА ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЧНОЇ КРИЗИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Формування міжнародного бізнес-середовища відбувається під впливом кризових явищ, зокрема сучасної пандемічної кризи, що спостерігається в економіці та суспільстві і вихід з цієї (теперішньої «нової нормальності») як і до цього слід шукати у застосуванні інновацій і можливості їх фінансування. Інновації визначають можливості подальшого розвитку як суб'єктів господарювання, так і світового суспільства в цілому.

Мета. Дослідження інноваційно-інвестиційної поведінки компаній за сучасного стану міжнародного бізнес-середовища, що проявляється в умовах пандемії як економічний спад і деструкція ринкових відносин, зумовлена надзвичайною нестабільністю товарних, ресурсних, грошових ринків і структурною деформацією зв'язків між ними, що одночасно посилюється зниженням ефективності регуляторних функцій на національному та наднаціональному рівнях.

Методологія. Наукове дослідження проводилось за допомогою аналізу та синтезу з метою вивчення зміни міжнародного бізнес-середовища та інноваційно-інвестиційної поведінки компаній в умовах пандемічної кризи; табличного методів для наочного подання матеріалу.

Результати. Показано, що міжнародне бізнес-середовище змінила пандемічна криза, порівняльна з глобальною фінансово-економічною кризою 2008 р. Різниця їх передусім причина виникнення – неекономічна у першому випадку та економічна в другому; об'єднує – нециклічність природи походження та системний характер деструктивних змін в економіці та соціумі. З'ясовано, що виклики та проблеми пандемічної кризи змусили організації переосмислити підходи до ведення бізнесу та швидкого запровадження інновацій, таких як штучний інтелект, блокчейн, інтернет речей, засоби автоматизації процесів. Підкреслено необхідність цифрової трансформації бізнесу, що є інноваційною стратегією, інкорпорованою в загальний довгостроковий план розвитку компанії, яка визначає зміст корпоративної, функціональних, конкурентних стратегій. Доведено, що передумови поширення цифровізації в діяльності інших суб'єктів створюються через digital strategy, яку реалізує компанія-ініціатор, – через її зв'язки з клієнтами, постачальниками, конкурентами. Розглянуто сценарій відновлення світової економіки за версією UNCTAD. З'ясовано, що найбільш складним для трансформації бізнесу в умовах пандемічної кризи, є залучення коштів, призначених на

інновації. Компанії зазнають великих втрат, що істотно обмежує здійснення інвестицій.

Шкурупій О., Дейнека Т., Загребельна І., Дивнич О. Зміни міжнародного бізнес-середовища та інноваційно-інвестиційної поведінки компаній в умовах пандемічної кризи. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 1. С. 102-114.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.102>

Ключові слова: міжнародне бізнес-середовище; інновації, інвестиції; цифрова трансформація бізнесу; пандемічна криза стратегія.

UDC 339.9:[330.341.1:330.322]

JEL classification: L26, F60, M16, A10

Olha SHKURUPII

*Doctor of Economics,
Professor,
Department of Economics and International
Economic Relations,
Poltava State Agrarian University, Ukraine
E-mail: olga.sh0123@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5818-7651
<http://www.researcherid.com/rid/F-4923-2017>*

Tatiana Deyneka

*Doctor of Economics,
Professor,
Professor of the Department of Economics and
International Economic Relations,
Poltava State Agrarian University, Ukraine
E-mail: tetyanadeynea888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8498-040X
<http://www.researcherid.com/rid/F-4916-2017>*

Iryna Zahrebelna

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Lecturer,
Department of Economics and International
Economic Relations,
Poltava State Agrarian University, Ukraine
E-mail: iruna.zagrebelna@pdaa.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8316-1656
<http://www.researcherid.com/rid/Q-7301-2016>*

Olha Dyvnych

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Lecturer,
Department of Economics and International
Economic Relations,
Poltava State Agrarian University, Ukraine
E-mail: dyvnych.olga@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0290-4030
<http://www.researcherid.com/rid/Q-8146-2016>*

© Olha Shkurupii, Tatiana Deyneka,
Iryna Zahrebelna, Olha Dyvnych, 2022

Received: 09.01.2022

Revised: 15.01.2022

Accepted: 26.01.2022

Online publication date: 26.01.2022

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

**Olha Shkurupii (Ukraine)
Tatiana Deyneka (Ukraine)
Iryna Zahrebelna (Ukraine)
Olha Dyvnych (Ukraine)**

CHANGES IN THE INTERNATIONAL BUSINESS ENVIRONMENT AND INNOVATION AND INVESTMENT BEHAVIOR OF COMPANIES IN A PANDEMIC CRISIS

ABSTRACT

Introduction. The formation of the international business environment is influenced by crises, including the current pandemic crisis in the economy and society, and the way out of this (the current "new normality") should be sought in the application of innovations and funding opportunities. Innovations determine the opportunities for further development of both business entities and the world community as a whole.

Goal. Study of innovation and investment behavior of companies in the current state of the international business environment, which manifests itself in a pandemic as economic downturn and destruction of market relations due to extreme instability of commodity, resource, money markets and structural deformation of relations between them. at the national and supranational levels.

Methodology. The research was conducted through analysis and synthesis to study changes in the international business environment and innovation and investment behavior of companies in a pandemic crisis; tabular methods for visual presentation of the material.

Results. It is shown that the international business environment has changed the pandemic crisis, comparable to the global financial and economic crisis of 2008. They differ primarily in the cause – uneconomic in the first case and economic in the second; combines – non-cyclical nature of origin and the systemic nature of destructive changes in the economy and society. It was found that the challenges and problems of the pandemic crisis have forced organizations to rethink approaches to doing business and the rapid introduction of innovations such as artificial intelligence, blockchain, Internet of Things, process automation tools. The need for digital transformation of business is emphasized, which is an innovative strategy incorporated into the overall long-term development plan of the company, which determines the content of corporate, functional, competitive strategies. It is proved that the preconditions for the spread of digitalization in the activities of other entities are created through the digital strategy implemented by the initiating company – through its relationships with customers, suppliers, competitors. The scenario of recovery of the world economy according to UNCTAD is considered. It was found that the most difficult thing for the transformation of business in a pandemic crisis is to raise funds for innovation. Companies suffer heavy losses, which significantly limits investment.

Shkurupii O., Deyneka T., Zahrebelna I., Dyvnych O. (2022). Changes in the international business environment and innovation and investment behavior of companies in a pandemic crisis. *Economic analysis*, 32 (1), 102-114.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.102>

Keywords: international business environment; innovation; investment; digital business transformation; pandemic crisis strategy.

Вступ

3 грудня 2019 р. (від часу спалаху захворювання у м. Ухань, Хубей, КНР) світ фактично живе в надзвичайних умовах. Змінилось все: відносини між людьми, господарюючими суб'єктами, країнами; відбулись карколомні зміни в соціальній сфері та економіці. Світ опинився у стані нової реальності; у стані, до опису якого, зважаючи на його затяжний деструктивний характер, цілком справедливо можна застосувати термін «нова нормальність» («New Normal»). Він активно використовувався для визначення змісту подій, пов'язаних з наслідками світової фінансово-економічної кризи 2008 р. і дуже наочно відображає зміст деструкцій у світовій економіці та суспільстві, що відбуваються у наш час. Безперечно, причина сучасної пандемічної кризи – стану, в якому перебуває бізнес, економіка країн, світова економіка в цілому – інша. Однак вихід з цієї (теперішньої «нової нормальності») як і до цього слід шукати у застосуванні інновацій і можливості їх фінансування.

Інновації за будь-яких часів були і залишатимуться фактором прогресу в суспільстві. Зважаючи на це, незмінним залишається також науковий інтерес до їх дослідження. Сучасні наукові дослідження, що враховують особливості системних трансформацій глобалізованої економіці, а також мегатренди її розвитку, беруть початок від принципів того наукового сприйняття процесів, що відбуваються в економічному житті суспільства, тієї методології і термінології («інновації»), які започаткував Й. Шумпетер [1]. У наш час найбільш актуальною проблематикою є формування міжнародного бізнес-середовища під впливом кризових явищ, що відбуваються в економіці та суспільстві. Центральними аспектами цього широкого наукового напрямку є роль інновацій, діджиталізація економіки та цифрова трансформації бізнесу.

Зазначена проблематика активно досліджується в рамках сучасної економічної науки. З останніх за часом публікацій необхідно назвати роботи таких науковців: Е. Фелпс [2], О. Петрое, Л. Федулова [3], М. Кодама [4], Х. Лі [5], М. Джонс, С. Хатчесон [6], А. Бхарадвандж.,

Н. Венкатраман [7], Дж. Вестерман, Д. Боннет, А. Макафі [8], М. Шарко [9], І. Струтинська [10], О. Піжук [11] та ін.

Мета та завдання статті

Мета статті – дослідження інноваційної-інвестиційної поведінки компаній за сучасного стану міжнародного бізнес-середовища, що проявляється в умовах пандемії як економічний спад і деструкція ринкових відносин, зумовлена надзвичайною нестабільністю товарних, ресурсних, грошових ринків і структурною деформацією зв'язків між ними, що одночасно посилюється зниженням ефективності регуляторних функцій на національному та наднаціональному рівнях.

Завдання дослідження конкретизується як доведення того, що за зазначених умов, визначальним фактором динамізації господарської активності є інновації, дієвість яких, зумовлена цифровою трансформацією бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Світова економіка внаслідок деструктивного впливу COVID-19 опинилась фактично у стані кризи, яка (попри відмінність генезису) порівняльна з глобальною фінансово-економічною кризою 2008 р. і, навіть, перевершує її за силою впливу та руйнівними наслідками, яких зазнав реальний сектор економіки.

Перша системна криза ХХІ століття принципово відрізнялась від інших попередніх криз нециклічністю своєї природи. За характером змін, які вона принесла суспільству, це була трансформаційна криза (на відміну від структурних); її спричинила суперечність між змістом та формою, а не порушення закону пропорційного розвитку суспільного виробництва. Специфічність глобальної фінансово-економічної кризи 2008 р. виявилась як невідповідність нового змісту, притаманного способу виробництва або економічного базису, тим формам, в яких вони існували до цього [12].

У цьому контексті важливо зазначити, що відновлення світової економіки після глобальної фінансово-економічної кризи (2010 р. кінець 2019 р.) відбувалось за вектором розвитку нового (постіндустріального у віддаленій перспективі)

способу виробництва, ознаками якого вже за теперішнього часу стало поширення нанотехнологій, систем штучного інтелекту, глобальних інформаційних мереж. Вихід із кризогенного стану, в якому опинилась тоді світова економіка (і знаходиться внаслідок пандемії нині), знайшовся як розв'язання внутрішніх суперечностей, що накопичились у соціально-економічній системі. Їх вирішення відбувалось на основі запровадження кардинальних інновацій у бізнесі, що, похідним чином, зумовлювало відповідний процес у всіх інших сферах життя соціуму. Здійснювані інновації відповідно до концепції Індустрії 4.0 забезпечили досить продуктивний початок якісних змін переходу світового суспільства від моделі розвитку, базованої на цінностях індустріального суспільства до моделі розвитку, базованої на цінностях постіндустріального.

Якби не нові випробування для світового суспільства, спричинені пандемією, цей тренд, започаткований як використання кардинальних інновацій у бізнесі, безперешкодно формував би дотепер суспільний розвиток за типом, який Е. Фелпс визначив як «хороше життя». Тобто, за подовження періоду безкризового соціально-економічного розвитку, створення та нагромадження особливого багатства, яким є розвиток людини, відбувалось би поступально і системно. Основу створення такого багатства Е. Фелпс визначив як постійне розширення простору для винаходів нових товарів, методів / способів їх виробництва та використання (так званого «імаджинаріуму»); як ендогенні інновації, що розвиваються з ідей, які виникають завдяки креативності учасників економіки. Відповідно до назви його фундаментальної праці мова іде про те як низові інновації стали джерелом робочих місць, нових можливостей та змін затвердження нових практик у житті та діяльності людства [2, с. 7, 51, 56].

Шлях виходу з теперішньої кризогенної ситуації не може бути іншим, ніж активне впровадження істотно значущих інновацій в бізнесі, спрямованих на продуктивне розв'язання суперечностей, що здатне змінити техніко-економічні відносини (сформувані вищий, порівняно з наявним, клас продуктивних сил).

Нинішня світова криза специфічна тим, що її причиною стало розбалансування ринкового механізму не внаслідок якоїсь однієї суто економічної причини, яка викликала цепну реакцію деструктивної трансформації всієї системи, а через неекономічний чинник – поширення масового захворювання. Однак цей неекономічний чинник болісно уразив всю світову економіку. Експерти зазначають, що вона переживає нині унікальне поєднання відразу двох шоків – падіння попиту через карантини і зниження пропозиції товарів унаслідок зупинки підприємств та порушення логістики [3, с. 12].

За таких умов ведення бізнесу, компанії повинні не лише пристосовуватися до зміненого міжнародного бізнес-середовища, але також стати активними ініціаторами інновацій, що, будучи започаткованими на мікроекономічному рівні, здатні вивести всю світову економічну систему з кризи. Засади трансформації бізнесу у відповідь на виклики пандемічної кризи науковці та практики пов'язують, передусім, з цифровою трансформацією, зважаючи на всеосяжність діджиталізації, яка в сучасному світі стала домінуючим мегатрендом.

Поширеними у наш час є судження про те, що через вплив COVID-19, цифрова трансформація умов будь-якого виду діяльності та всюди нарощує темп, збільшуючи попит на хмарні послуги, інструменти відеозв'язку для розподілених команд тощо [4]; що вона є стимулюючим чинником зв'язків фірми із зовнішніми зацікавленими сторонами; що узгодженість стратегії бізнесу та цифрових технологій зміцнює зв'язок між ІТ та іншими функціональними областями стратегії розвитку компанії [5]; що адаптація виробництва для подолання перешкод на шляху здійснення цифрової трансформації бізнесу є слушною як нині, так і після пандемії COVID-19 [6] тощо. Отже, пандемії належить роль триггеру – явища, що запускає механізм інноваційних змін і, зокрема, цифрової трансформації бізнесу.

Практика свідчить, що пандемія викликала підвищений попит на розвиток високих технологій. Виклики та проблеми пандемічної кризи змусили організації переосмислити підходи до ведення бізнесу та швидкого запровадження інновацій. За даними

Technology Vision можливості для зростання та технологічного оновлення, до яких підприємства раніше мали готуватися протягом кількох років, до середини 2020 року стають доступними за лічені тижні [13].

Стратегія цифрового бізнесу може бути визначена з акцентом щодо її реалізації за допомогою використання цифрових ресурсів. Однак реальність, зумовлена пандемією та істотними змінами міжнародного бізнес-середовища, вимагає ставити питання ширше. Зазначені зміни є настільки глибокими, що вимагають нового формату ведення бізнесу: від перегляду домінуючих технологій і операційних процесів до модифікації системи управління компанією, ринкової поведінки, організаційної культури тощо. Технології у цьому сенсі скорше трактуються як необхідний інструмент змін, але найважливішим при цьому є власне результат системно-функціональних трансформацій первинного суб'єкта господарювання.

Стратегія цифрової трансформації є крос-функціональною й тим відрізняється від традиційної IT-стратегії [7]. Зважаючи на це, цифрова трансформація бізнесу все більше трактується в наш час широко – як довгострокові зміни, що проєктуються. Зокрема, цифрова трансформація бізнесу визначається як стратегічна трансформація підприємницької діяльності, керована споживачами, що вимагає наскрізних організаційних змін, а також впровадження цифрових технологій [14].

Мова йде передусім про те, що цифрова трансформація бізнесу забезпечує можливість запровадження змін у процесі продукування вартості та створення нових ціннісних пропозицій на запит споживачів. Це означає появу нових моделей підприємницької діяльності, оновлення бізнес-процесів, створення ефективної системи взаємодії зі стейкхолдерами, що, своєю чергою, передбачає заснований на сучасних технологічних можливостях, так би мовити «новий корпоративний формат» – як операційний, так і поведінковий.

Відновлення підприємницької активності в реальному секторі економіки на основі інновацій дійсно надійний і апробований шлях виходу з кризи і подолання її наслідків. За Й. Шумпетером, саме економічна інновація як

поява чогось нового, раніше невідомого, забезпечувала якісний стрибок економічного розвитку [1]. Як свідчить історичний досвід чисельних циклічно повторювальних криз періоду індустріалізму, інновації завжди з'являлись напередодні економічного підйому або на самому початку фази економічного зростання, а отже, були ознаками і драйверами нової хвилі технологічного піднесення.

Однак поява радикальних інновацій – це не тільки засіб «перезавантаження» економіки після так званих «регулярних» криз. За світової фінансово-економічної кризи 2008 р., яка була системною / стадіальною / трансформаційною, також саме вони відіграли провідну роль. На той час, домінуюча роль сфер виробничої діяльності, які утворювали ядро наявного технологічного базису, почала поступово переходити до нового (вищого), представленого нанотехнологіями, молекулярною біологією, генною інженерією, системами штучного інтелекту, глобальними інформаційними мережами тощо. Проводячи паралель між світовою кризою 2008 р. і теперішньою пандемічною на тій підставі, що обох випадках має місце нециклічний системний спад, цілком обґрунтованим видається твердження про вирішальну роль технологічних інновацій. Йдеться про їх позитивний вплив на економіку, причому не тільки на економічну динаміку (зростання), але також на якісні зміни в економіці (розвиток).

Проте все починається з бізнесу – з первинного господарюючого суб'єкта, який ініціює нововведення. З огляду на виокремлення аспекту цифрової трансформації, необхідно це раз зазначити, що технологічні інновації, хоча і є визначальними, системний ефект забезпечують тільки одночасно з інноваціями інших видів, що виникають як похідні від них або стають комплементарними. Отже, системний трансформаційний вплив – це вплив взаємопов'язаних у структурі інновацій елементів, які охоплюють всю діяльність компанії (а не тільки її технологічно-виробничу складову).

Цифрова трансформація бізнесу, відповідно, передбачає передусім домінанту тих цифрових інновацій, що використовуються в сфері виробничих технологій. Найбільш

виразний приклад – Google, Amazon, Uber та інші. Це глобальні інноваційні компанії, що повністю функціонують в цифровому середовищі. Разом з тим, у наш час все більше компаній здійснюють трансформацію бізнесу через цифровізацію основних бізнес-процесів, поступово формуючи таким чином, нову корпоративну стратегію (безпосередньо або опосередковано через функціональні). Отже, цифрова трансформація бізнесу (або інакше, digital strategy) є інноваційною стратегією, яка, будучи інкорпорованою в загальний довгостроковий план розвитку компанії визначає зміст всіх інших, традиційно властивих для сучасного бізнесу стратегій, – корпоративної, функціональних, конкурентних.

У відповідь на виклик пандемії організації радикально змінили погляд на процесне управління. За даними PEX Network (Process Excellence Network) [15], на тлі пандемії тільки 1 з 5 бізнесів почувається досить впевнено з точки зору процесів, що адаптовані до змін. Зважаючи на це, необхідність якісних стратегічних змін, спрямованих на забезпечення стійкості бізнесу (на противагу поведінці зниження активності), у наш час визнає 73 % його представників.

За цифрової трансформації, перетворення бізнесу відбувається за трьома визначальними напрямками: клієнтський досвід, операційні процеси та бізнес-моделі [8, с. 13]. Враховуючи це, у контексті значущості цифрової трансформації для вирівнювання економічної ситуації (виходу з кризи та подальшого розвитку) важливо відзначити ефект зв'язку, що виникає між компанією, яка трансформувала свій бізнес на основі цифрових технологій і всіма іншими учасниками ринкових відносин, з якими вона взаємодіє – з клієнтами, постачальниками, конкурентами тощо. Отже, через стратегію, яку реалізує компанія, створюються передумови поширення цифровізації в діяльності інших суб'єктів. Це означає, що впровадження та використання цифрових технологічних інновацій набуває масовості. Серед сучасних компаній найбільш поширеними є проекти з впровадження Інтернету речей (Internet of Things, IoT), штучного інтелекту, робототехніки, BigData, хмарних технологій, блокчейну тощо.

Поновлення підприємницької активності за допомогою цифрових інноваційних технологій

– факт беззаперечний. Про це свідчить практика бізнесу. У світі збільшились обсяги електронної комерції. Зокрема, за даними компанії Visa, станом на квітень 2020 р. зростання витрат на онлайн-продажі у США становило 18%. Опитування, проведене Accenture показало, що ще до пандемії 73% організацій пілотували або впроваджували штучний інтелект в одному або кількох бізнес-підрозділах, а станом на червень 2020 р. штучний інтелект став оцінюватись як критично пріоритетний і перспективний напрямок розвитку бізнесу. Найактуальнішим з TechTrends стала роботизація. У довгостроковій перспективі вся екосистема робототехніки розвиватиметься прискореними темпами. Роботизація сприятиме розвитку IoT-пристроїв та 5G-мереж. Великий попит сформувався на продукти VR (virtual reality – штучної реальності), зокрема у сферах телемедицини та навчання. У тренді «ДНК інновацій» активно досліджуються три напрями: зрілі цифрові технології, наукові досягнення та технології DARQ (блокчейн, штучний інтелект, розширена реальність та квантові обчислення) [13].

Отже, зміни міжнародного бізнес-середовища в умовах пандемії змусили компанії переглянути підходи до стратегічного управління, практики інновацій та монетизації змін. Найбільш складним за перебудови бізнесу, що відбувається в умовах глибокої кризи, є залучення коштів, призначених на інновації. За великих втрат, яких зазнає бізнес внаслідок спалаху та поширення у глобальних масштабах COVID-19, компанії істотно обмежені у здійсненні інвестицій. Криза уповільнює зростання бізнесу. Аналітики KPMG (Klynveld Peat Marwick Goerdeler) [16, с. 30] констатують, що найбільших втрат зазнали галузі, залежні від політичних чинників, торгових спорів між країнами та інших геополітичних змін; негативний вплив мав також відкладений попит споживачів, який обмежив можливості зростання прибутків.

Аналіз поточного періоду бізнес-активності свідчить, що розвиток і нині стримується складнощами фінансування інновацій. Однак попри все, динаміка таких інвестицій є позитивною. Кількість компаній, що запровадили проекти з удосконалення бізнес-процесів збільшилась у 2019 р. на 24 %, а у

2020 р. на 35 %. У 2021 р. відповідно до вектору цифровізації визначені три пріоритетні для інвестування сфери: цифрова трансформація, аналітика даних / бізнес-аналітика, трансформація культури [15].

До 2025 р. прогнозується активне зростання ринків Industry 4.0. Їх місткість становитиме 220 млрд дол. США і зросте на 21,5 % (у 2020 р. місткість цих ринків становила 181 млрд дол.

США і зменшилась через пандемію на 16%) [17]. В цілому світова економіка поступово відновлюється і, хоча, у 2020 р. була ще неповна активізація виробничих потужностей, за даними UNCTAD, очікується глобальне зростання до 5,3% у 2021 р. і до 3,6% у 2022 р. [18]. До 2030 р. позитивна динаміка передбачається як щодо світового ВВП, так і щодо приватних інвестицій (табл. 1).

Таблиця 1. Сценарій відновлення світової економіки за версією UNCTAD, 2022-2030 рр.

Показники	В середньому 2010–2019, %	В середньому 2022–2030, %
Зростання ВВП	3,1	2,0
Зростання приватних інвестицій	4,7	3,8

Джерело: [19, с. 45].

В умовах пандемії обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) зменшились суттєво. У 2020 році вони скоротилися на третину до 1 трлн дол., що набагато нижче мінімуму глобальної фінансової кризи 2008 р. Особливо сильно постраждали інвестиції в нові промислові підприємства та нові інфраструктурні проекти в країнах, що розвиваються. Однак прогнози показують подальше зростання у 2022 р. ПІІ до 1,5 трлн доларів [20]. Звісно, це не повне відновлення інвестиційної активності, а лише досягнення рівня 2019 р., проте, – досить обнадійливе поживлення руху капіталу після надто істотного спаду.

За час кризи зазнали спаду всі складові ПІІ. Загальне скорочення активності з реалізації нових проектів у поєднанні з уповільненням процесів міжнародного злиття і поглинання (Mergers & Acquisitions, M&A) призвело до зменшення потоків інвестицій в акціонерний капітал більш ніж 50 %. Прибуток MNE (Multinational Enterprise) знизився в середньому на 36 %, тому реінвестовані доходи закордонних філій (важлива частина ПІІ) знизилися також [20].

Фінансування інновацій у великих масштабах, навіть в умовах економічного зростання, доступно далеко не всім бізнес-суб'єктам внаслідок ризикованості таких інвестицій. Тим більше це складно зробити в умовах системної кризи. Однак, попри все, інновації залишаються незаперечним імперативом виходу зі стану рецесії та

запорукою подальшого розвитку як суб'єктів господарювання, так і світового суспільства в цілому.

За даними BCG (Boston Consulting Group), реальними інноваторами (компаніями у звітах яких відображене інвестування нововведень) є у наш час близько 50 % компаній. Одночасно у 2021 р. 75% компаній повідомляли про те, що інновації входять в трійку їх основних пріоритетів. До десятки найбільш інноваційних компаній цього року увійшли Apple, Alphabet/Google, Amazon, Microsoft, Tesla, Samsung, IBM, Huawei, Sony та Pfizer [21]. Побіжно потрібно зазначити, що такі компанії, специфіка яких передбачає домінування цифрових інновацій у сфері виробничих технологій знаходяться серед найбільш прибуткових, що свідчить про їх високу фінансову стійкість і резистентність до викликів пандемічної кризи. До таких компаній, наприклад, відносяться: Apple (виробництво побутової електроніки, програмного забезпечення та онлайн-сервісів), Microsoft (виробництво програмного забезпечення), SoftBank Group (послуги з телекомунікацій, фінансів та маркетингу). Зазначені компанії у 2020 р. увійшли в п'ятірку найбільш прибуткових, за версією Fortune Global 500 [22].

Разом з цим за сучасного стану бізнес-середовища, особливості якого зумовлені пандемічною кризою, цифрова трансформація бізнесу є нагальною необхідністю для всіх суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Позитивним є те, що практика дійсно відображає їх слідування цьому імперативу. За даними IDC (International Data Corporation), до 2022 р. більше половини світової економіки буде засновано на цифрових технологіях, оскільки більшість продуктів і послуг будуть застосовувати цифрову модель доставки або потребувати додаткової цифровізації, щоб залишатися конкурентоспроможними. Першочергова увага буде приділятися інвестуванню в цифрові інструменти для розширення фізичних активів. У результаті до 2024 р. більше половини всіх інвестицій в ІТ-решіння будуть пов'язані з цифровою трансформацією [23].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Міжнародне бізнес-середовище змінила пандемічна криза, порівняльна з глобальною фінансово-економічною кризою 2008 р. Різниця їх передусім причина виникнення – неекономічна у першому випадку та економічна в другому; об'єднує – нециклічність природи походження та системний характер деструктивних змін в економіці та соціумі. Гіпотетично обидві кризи здобудуть у подальшій історії людства статусу стадіальних і трансформаційних, зважаючи на те, що відповіддю на їх виклики стало продуктивне розв'язання суперечностей, здатне змінити техніко-економічні відносини (сформувані вищий, порівняно з наявним, клас продуктивних сил). відповідно до концепції «Індустрія 4.0».

Пандемія спричинила новий економічний спад, але вона одночасно стала також тригером технологічного оновлення виробничо-господарських та організаційно-управлінських систем, спонукавши бізнес до активного використання таких інновацій як штучний інтелект, блокчейн, інтернет речей, засоби автоматизації процесів тощо. Найбільш стійкими до викликів кризи та успішними, з

погляду прибутків і капіталізації фінансових витрат, стали компанії-активні ініціатори інновацій, які не лише пристосовувалися до зміненого міжнародного бізнес-середовища, а й забезпечили цифрову трансформацію бізнесу.

Цифрова трансформація бізнесу є інноваційною стратегією, інкорпорованою в загальний довгостроковий план розвитку компанії. Вона визначає зміст всіх інших стратегій, традиційно властивих сучасному бізнесу, – корпоративної, функціональних, конкурентних.

Використання цифрових технологічних інновацій досить швидко набуває масовості. Передумови поширення цифровізації в діяльності інших суб'єктів створюються через digital strategy, яку реалізує компанія-ініціатор, – через її зв'язки з клієнтами, постачальниками, конкурентами.

Найбільш складним для трансформації бізнесу в умовах пандемічної кризи, є залучення коштів, призначених на інновації. Компанії зазнають великих втрат, що істотно обмежує здійснення інвестицій. Однак інновації були і залишаються незаперечним імперативом виходу зі кризи. Вони визначають можливості подальшого розвитку як суб'єктів господарювання, так і світового суспільства в цілому. Важливим є те, що навіть за важких умов підприємництва, зумовлених COVID-19, динаміка інвестицій у інновації, пов'язаних з цифровою трансформацією бізнесу, була позитивною. У 2022–2030 рр. експерти прогнозують зростання приватних капіталовкладень, що активізує інвестиційний процес та розширить можливості фінансування інновацій. Отже, започатковане у наш час відновлення інноваційно-інвестиційної активності компаній є поступальним процесом, який веде до формування умов господарювання, що відповідають вимогам Індустрії 4.0.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу; пер. з англ. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
2. Фелпс Э. Массовое процветание: Как низовые инновации стали источником рабочих мест, новых возможностей и изменений / пер. с англ. Д. Кралечкина. Москва: Изд-во Института Гайдара; Фонд «Либеральная Миссия», 2015. 472 с.
3. Петрое О. М., Федулова Л. І. Стимулювання економіки та подолання наслідків пандемії. COVID-19: механізми дії державної влади (у період з березня по листопад 2020 року): наук.-аналіт. доп. Київ: НАДУ, 2021. 128 с.
4. Kodama M. Digitally transforming work styles in an era of infectious disease. *International Journal of Information Management*. 2020. № 55. https://www.researchgate.net/publication/342366338_Digitally_transforming_work_styles_in_an_era_of_infectious_disease.
5. Li H. Organizational mindfulness towards digital transformation as a prerequisite of information processing capability to achieve market agility. *Journal of Business Research*. 2021. V. 122. P. 700-712.
6. Jones M. D., Hutcheson S., Camba J. D. Past, present, and future barriers to digital transformation in manufacturing: A review. *Journal of Manufacturing Systems*. 2021. № 60 (9). P. 936 – 948.
7. Bharadwaj A., Sawy O. A. El., Pavlou R. A., Venkatraman N. Digital business strategy: toward a next generation of insights. *MIS Quarterly*. 2013. № 2. P. 471-482.
8. Westerman G., Bonnet D., McAfee A. *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*. Boston, MA: Harvard Business Review Press, 2014. 303 p.
9. Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: монографія / за заг. ред. д. е. н., проф. Шарко М. В. Херсон: ФОР Вишемирський В. С., 2019. 306 с.
10. Струтинська І. В. Організація та управління цифровою трансформацією бізнес-структур: теорія, методологія, практика: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2020. 475 с.
11. Піжук О. І. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія; Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2020. 504 с.
12. Дейнека Т. А. Соціально-економічні суперечності процесу глобалізації суспільства (політико-економічний аналіз): монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 510 с.
13. We, the post-digital people. Can your enterprise survive the “tech-clash”? *TECHNOLOGY VISION* 2020. URL: <https://www.accenture.com/us-en/insights/technology/technology-trends-2020>.
14. Bloomberg J. Digitization, digitalization, and digital transformation: confuse them at your peril. *Forbes*. 29.04.2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#78e677fd2f2c>.
15. The PEX Report 2021: Global state of process excellence. URL: <https://www.processexcellencenetwork.com/business-transformation/reports/the-pex-report-2021-global-state-of-process-excellence>.
16. Нова нормальність. *KPMG Review Magazine* 2020. №8. 23 с. <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2020/10/KPMG-Review-Magazine-8-ukr.pdf>
17. The World’s Smart Manufacturing Industry. *Research and Markets*. April 29, 2020. URL: <https://www.globenewswire.com/news-release/2020/04/29/2024044/0/en/The-World-sSmart-Manufacturing-Industry-Post-COVID-19-theIndustry-is-Expected-to-Be-Worth-181-3-Billion-by2020-and-220-4-Billion-by-2025.html>.
18. Trade and development report 2021. From recovery to resilience: the development dimension. Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. United Nations. Geneva, 2021. 166 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2021_en.pdf.
19. Trade and development report 2020. From global pandemic to prosperity for all: avoiding another lost decade. Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development United Nations. Geneva, 2020. 140 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2020_en.pdf.

www.econa.org.ua

20. Доклад о мировых инвестициях 2021. Инвестиции в устойчивое восстановление. Организация Объединенных Наций. Женева, 2021. 45 с. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_overview_ru.pdf.
21. 15 Years of The Most Innovative Companies. Related expertise: innovation strategy and delivery, business model innovation, product innovation and engineering. BCG. URL: <https://www.bcg.com/publications/most-innovative-companies-historical-rankings>.
22. The 5 most profitable companies in the world. Franchise lists. Fortune global 500. URL: <https://fortune.com/2021/08/04/most-profitable-companies-in-the-world-2020>.
23. Global IT Market Trends. Tadviser: Government. Business. IT. URL: https://tadviser.com/index.php/Article:Global_IT_Market_Trends.

REFERENCES

- Shumpeter, Y. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development: Research of incomes, capital, credit, percent and economic cycle] Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
- Felps, E. (2015). *Massovoe protsvetanie: Kak nizovye innovatsyi stali istochnikom rabochikh mest, novykh vozmozhnostei i izmenenii* [Mass prosperity: As basilar innovations became the source of workplaces, new possibilities and changes] (D. Kralchikina, Trans). Moscow: Instituta Haidara; Fond «Liberalnaia Missiia» [in Russian].
- Petroie, O. M., & Fedulova, L. I. (2021). *Stymuliuvannia ekonomiky ta podolannia naslidkiv pandemii. COVID-19: mekhanizmy dii derzhavnoi vlady (u period z bereznia po lystopad 2020 roku)* [Stimulation of economy and overcoming of consequences of pandemic. COVID-19: mechanisms of action of state power (in a period from March for November, 2020)]. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
- Kodama, M. (2020). Digitally transforming work styles in an era of infectious disease. *International Journal of Information Management*, 55. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/342366338_Digitally_transforming_work_styles_in_an_era_of_infectious_disease [in English].
- Li, H. (2021). Organizational mindfulness towards digital transformation as a prerequisite of information processing capability to achieve market agility. *Journal of Business Research*, 122, 700-712 [in English].
- Jones, M. D., Hutcheson, S., & Camba, J. D. (2021). Past, present, and future barriers to digital transformation in manufacturing: A review. *Journal of Manufacturing Systems*, 60 (9), 936-948 [in English].
- Bharadwaj, A., Sawy, O. A. El., Pavlou, P. A., & Venkatraman, N. (2013). Digital business strategy: toward a next generation of insights. *MIS Quarterly*, 2, 471-482 [in English].
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*. Boston: MA Harvard Business Review Press, 303 [in English].
- Sharko, M. V. (ed.) (2019). *Rozvytok pidpriemstva v umovakh nestabilnoho zovnishnoho seredovyscha: upravlinnia, realizatsiia ta perspektyvy* [Development of enterprise in the conditions of unstable environment: management, realization and prospects]. Kherson: FOP Vyshemyrskyi V. S [in Ukrainian].
- Strutynska, I. V. (2020). *Orhanizatsiia ta upravlinnia tsyfrovou transformatsiieiu biznes-struktur: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Organization and management digital transformation of businesses: theory, methodology, practice]. Ternopil, FOP Palianytsia V. A [in Ukrainian].
- Pizhuk, O. I. (2020). *Tsyfrova transformatsiia ekonomiky Ukrainy: obmezhenia ta mozhlyvosti* [Digital transformation of economy of Ukraine: limitation and possibilities]. Irpin: Un-t DFS Ukrainy [in Ukrainian].
- Deineka, T. A. (2018). *Sotsialno-ekonomichni superechnosti protsesu hlobalizatsii suspilstva (polityko-ekonomichnyi analiz)* [Socio-economic contradictions in the process of globalization of society (political and economic analysis)]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

www.econa.org.ua

13. We, the post-digital people. Can your enterprise survive the “tech-clash”? (2020). Technology vision. Retrieved from: <https://www.accenture.com/us-en/insights/technology/technology-trends-2020> [in English].
14. Bloomberg J. Digitization, digitalization, and digital transformation: confuse them at your peril. Forbes. Retrieved from: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitizationdigitalization-and-digital-transformation-confuse-them-atyour-peril/#78e677fd2f2c> [in English].
15. The PEX Report 2021: Global state of process excellence. Retrieved from: <https://www.processexcellencenetwork.com/business-transformation/reports/the-pex-report-2021-global-state-of-process-excellence> [in English].
16. Nova normalnist [New normality] (2020). KPMG Review Magazine, 8. Retrieved from: <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2020/10/KPMG-Review-Magazine-8-ukr.pdf> [in Ukrainian].
17. The World’s Smart Manufacturing Industry. (2020). Research and Markets, 29. Retrieved from: <https://www.globenewswire.com/news-release/2020/04/29/2024044/0/en/The-World-sSmart-Manufacturing-Industry-Post-COVID-19-theIndustry-is-Expected-to-Be-Worth-181-3-Billion-by2020-and-220-4-Billion-by-2025.html> [in English].
18. Trade and development report 2021. From recovery to resilience: the development dimension. Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. (2021). United Nations, Geneva. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2021_en.pdf [in English].
19. Trade and development report 2020. From global pandemic to prosperity for all: avoiding another lost decade. Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. (2020). United Nations, Geneva. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2020_en.pdf [in English].
20. Doklad o mirovykh investitsiyakh 2021. Investitsii v ustoychivoye vosstanovleniye [Lecture about world investments 2021. Investments in steady renewal]. (2021). Organizatsiya Obyedinennykh Natsiy. Zheneva. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_overview_ru.pdf [in Russian].
21. 15 Years of The Most Innovative Companies. Related expertise: innovation strategy and delivery, business model innovation, product innovation and engineering. BCG. Retrieved from: <https://www.bcg.com/publications/most-innovative-companies-historical-rankings> [in English].
22. Leonhardt, M. (2021). The 5 most profitable companies in the world. Franchise lists. Fortune global 500. Retrieved from: <https://fortune.com/2021/08/04/most-profitable-companies-in-the-world-2020/> [in English].
23. Global IT Market Trends. (2021). Tadviser: Government. Business. IT. Retrieved from: https://tadviser.com/index.php/Article:Global_IT_Market_Trends [in English].